

نشریه علمی فقه، حقوق و علوم جزا
مقاله پژوهشی، سال هفتم، شماره ۲۳، بهار ۱۴۰۱، صفحات ۵۴ تا ۶۹
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۰۷ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۰۱

واکاوی چگونگی تاثیر شبکه‌های اجتماعی و مجازی و تاثیر آن بر ناآرامی های اجتماعی (چالشها و تهدیدها)

| سعید جهانگیری | دکتری تخصصی، علوم سیاسی، مسائل ایران، واحد علوم و تحقیقات تهران،
مدرس دانشگاه، تهران، ایران.

| علی نجفی قباق تپه* | گروه علوم سیاسی، دانشگاه پیام نور استان البرز، واحد کرج، البرز، ایران.

| محمد بهاری | گروه علوم سیاسی، دانشگاه پیام نور استان البرز، واحد کرج، البرز، ایران.

| سمیرا رستم آبادی | گروه حقوق، دانشگاه پیام نور استان البرز، واحد کرج، البرز، ایران.

چکیده

گستره زندگی امروز بشر، ازدحام و تمرکز جمعیت در شهرهای بزرگ، تنوع اندیشه ها و نیازهای متنوع انسانی از طرفی و ناتوانی و ضعف دولتها در کنترل یا پاسخ به مطالبات مردم از طرف دیگر زمینه‌ساز بروز انواع اغتشاشات و بحرانهای اجتماعی و سیاسی است. ظهور و بروز وسایل ارتباطی باعث گرایش شدید مخاطبان نسبت به آنها شده است. این امر ناشی از مجموعه کارکردها و نقش هایی است که ابزارهای ارتباطی برای مخاطبان به ارمغان آورده اند. پیشرفت تکنولوژی های ارتباطی و اطلاعات، در زندگی بشر سهم بسزایی داشته است. نمی توان تغییرات بنیادین ناشی از ظهور تکنولوژی های ارتباطی و اطلاعاتی را در عرصه های مختلف زندگی فردی و اجتماعی نادیده گرفت. از سویی با پیشرفت این تکنولوژی ها رسانه های اجتماعی هم تاثیر زیادی بر زندگی فردی و اجتماعی گذاشته اند. به تعبیر دیگر نیازها و خواسته های روزافزون مردم برای مسکن، غذا و ازدواج و نیازهای روزافزون روانی و اجتماعی و مطالبات سیاسی آنان، وقوع کنشها و تجمعات اعتراضی را ناگزیر ساخته است. شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی می‌تواند به سرعت مخاطبان خود را تحریک و تهییج نموده و زمینه‌های ایجاد آشوب و بروز نا آرامی شهری شود. ما در این پژوهش که به روش توصیفی و تحلیلی می باشد در صدد پاسخ به این پرسش هستیم که شبکه های اجتماعی چه تاثیری بر ناآرامی های اجتماعی دارد؟ فرضیه تحقیق به مثبت بودن حدود اطمینان، مقدار پیشگیری انتظامی در شبکه‌های اجتماعی مجازی با اغتشاشات شهری معنی دار است. بنابراین نتیجه می‌گیریم بین اغتشاشات شهری و پیشگیری انتظامی در شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه معنی‌داری وجود.

واژگان کلیدی: تبادل اطلاعات، پیشگیری انتظامی، آشوب شهری، شبکه‌های اجتماعی، ناآرامی های اجتماعی.

* نویسنده مسئول alinajafiem1@gmail.com

مقدمه و بیان مساله

یافته‌های پژوهش‌های اجتماعی در ایران نشان می‌دهد که جوانان بیشترین و مهم‌ترین کاربران از اینترنت در ایران هستند. استفاده از اینترنت نه تنها مهم‌ترین فعالیت آنان در اوقات فراغت به حساب می‌آید بلکه بیشتر جوانان وقت قابل توجهی را به استفاده از شبکه‌های اجتماعی اینترنتی اختصاص می‌دهند. آمارهای متعدد موجود از تعداد کاربران اینترنت در ایران و ایرانیانی که در شبکه‌های اجتماعی مجازی مانند فیس بوک و توییتر و... عضویت یافته‌اند، نمایانگر گستره حضور خیرکننده رسانه‌های اجتماعی در میان جامعه ایرانی است. شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام در شکل دهی به افکار عمومی و جنبش‌های اجتماعی، امنیتی و سیاسی و به نوعی عامل پیوستگی و مشارکت اجتماعی کاربران در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی یا در ناآرامی‌های اجتماعی و بحران‌های امنیتی-انتظامی نقش آفرینی می‌نماید. هدف این نوشتار شناخت تأثیر شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام در بحران‌سازی‌های امنیتی نظام جمهوری اسلامی ایران است. روش: این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با رویکرد پیمایشی است. حجم نمونه آن ۱۵۰ نفر از کارشناسان و خبرنگاران پلیس تخصصی اطلاعات و امنیت عمومی ناجا هستند که اطلاعات از طریق پرسش‌نامه جمع‌آوری شده است. یافته‌ها: کاربران و کنشگران در شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام با اباحه‌گری‌های عملی و انتشار ناهنجاری‌های اخلاقی، اجتماعی و حوادث کشته‌سازی و اقدامات تروریستی در بحران‌سازی‌های امنیتی در ایران تأثیر فزاینده‌ای دارند. از آنجایی که شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام بستر مناسب و مساعدی برای راه‌اندازی اجتماعات و کمپین‌های مجازی است و کاربران تلگرام با استفاده از کمپین‌ها و اقدامات شبکه‌سازی می‌توانند نسبت به موضوعات مختلف جهت‌گیری نموده و در ایجاد بحران‌های امنیتی-انتظامی و ناهنجاری در جامعه مدنی تأثیرگذار باشند. نتیجه‌گیری: نتایج این مطالعه نشان داد که حضور بازیگران و افراد برجسته نیز باهدف انتشار نارسایی‌ها، کاستی‌ها و نابرابری‌های موجود در نظام اجتماعی در تشویش‌آذنان عمومی و شکل‌گیری بحران‌های امنیتی در نظام جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار است؛ از سوی دیگر، گروه‌های سیاسی غیرمجاز و ذی‌نفوذ مجازی در شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام باهدف تضعیف نظام جمهوری اسلامی ایران و القای دیدگاه‌های جریان‌های معاند به داخل کشور در ایجاد تضاد و تفرقه و بحران‌های امنیتی و انتظامی تأثیرگذار می‌باشند. لذا پیشگیری‌های اجتماعی، وضعی و غیرکیفری از بحران‌های امنیتی از طریق شبکه‌های موبایل محور ضروری است. (معمار و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۵۶).

شبکه‌های اجتماعی مجازی^۲، محیط مساعدی را برای مشارکت افراد در جامعه، برقراری روابط نمادین و کشف مجدد خود و بازتعریف هویت فردی، اجتماعی، خانوادگی، دینی، سیاسی و... فارغ از محدودیت‌ها از طریق تعاملات مجازی و نمادین فراهم می‌کنند. شبکه‌های اجتماعی مجازی

² Virtual Social Network

مانند: تلگرام و اینستاگرام نزد کاربران ایرانی از اهمیت و کاربری بالایی برخوردار است و میلیون‌ها کاربر دارد. بسیاری از نظریه‌پردازان ارتباطات، ابزار فناوری اطلاعات و ارتباطات و اینترنت را گام مهمی در پیشرفت کشورهای در حال توسعه قلمداد می‌کنند. از این‌رو با توجه به کاربردهای فراوان فضای مجازی که با هدف انتقال اطلاعات قصد دارد باورهای مشخصی را درباره کالاها یا خدمات مرتبط با آن در جامعه رواج دهد، بررسی این پیام‌ها از نظر مضمون، محتوا و فرم ارائه، اهمیت ویژه‌ای دارد (عدلی‌پور، ۱۳۹۱: ۱۰۹).

فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی در حوزه عملیات روانی نیز کاربرد فراوانی یافته‌اند. در واقع عملیات روانی و یا به تعبیر دیگر تأثیر و نفوذ در افکار و رفتار سایر دولت‌ها و ملت‌ها که کارگزاران، آن را در جهت اهداف و مقاصد خود پی‌ریزی می‌کنند، امروزه از طریق فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی به خصوص رسانه‌های نوین روبه گسترش نهاده است (نورمحمدی و محمدی، ۱۳۹۲: ۵۴). شبکه‌های اجتماعی مجازی به لحاظ عمومیت یافتن در میان کاربران و با گستره وسیع جغرافیایی در درون مرزهای ملی، تبدیل شدن به یک ارتباط خصوصی و شخصی و فارغ بودن از هر نوع کنترل از سوی مراجع قدرت، به‌وسیله‌ای بی‌بدیل در عرصه ارتباطات تبدیل شده‌اند و زمینه‌های تاثیرگذاری خارج از کنترل دولت‌ها و نهادهای قدرت را در جوامع به‌وجود آورده‌اند (Boyd & Ellison, 2007: 249).

امروزه پدیده‌ی انقلاب اطلاعات و ارتباطات در حال ایجاد تغییراتی اساسی و وسیع در ماهیت و اشکال و ساختارهای قدرت در جوامع مختلف اعم از پیشرفته و در حال توسعه است (میناوند، ۱۳۸۵: ۱۵۱) و مفهوم قدرت و عناصر تشکیل‌دهنده ساختارهای آن به عنوان ابزار و هدف اساسی در عملکردهای سیاسی جوامع و کشورها در عرصه نظام بین‌الملل، به نسبت زیادی در ارتباط با میزان توسعه و پیشرفت کشورها در زمینه فناوری ارتباطات و اطلاعات و فناوری‌های الکترونیکی ارزیابی می‌شوند.

طی چند دهه گذشته، غرب که خود را در معرض تهدیدات فرهنگی انقلاب اسلامی دیده بود سعی کرد تمام تلاش خود را معطوف به تغییر رفتار و اگر نشد تغییر ساختار نظام جمهوری اسلامی نماید و در این گذر از توان نرم و سخت خود استفاده نموده و تهدیدات مختلفی را نماید. تدبیر و مدیریت انقلاب اسلامی و نظام توسط امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب اسلامی و حضور به موقع مردم در صحنه‌های مورد نیاز تلاش‌های غرب را یکی پس از دیگر با مشکل مواجه نمود و این روند منجر به عبور انقلاب اسلامی از تهدیدات و اقدامات فراوان نظام سلطه گردید. تثبیت، رشد و توسعه انقلاب اسلامی و نفوذ آن در بین ملل جهان منجر به بیداری دینی در جهان اسلام و مسیحیت گردید. که در جهان مسیحیت بیداری ایوانجلیسی‌ها، منجر به اقدامات فراوان استکباری از جمله توسعه مراکز علمی و آموزشی و رسانه‌های مختلف از جمله، ایجاد صدها کالج با گرایش دینی، ۱۶۰۰ ایستگاه رادیو تلویزیونی با گرایش دینی، نتیجه انقلاب اسلامی بود، ترس و وحشت از فروپاشی در نظام سلطه را تقویت نموده و سردمداران این نظام برای مقابله و حمله به تشدید و تقویت نگاه‌های دینی از جمله نگاه آخر الزمانی، انتظار منجی نموده که انسان منتظر را

به آخرالزمانی هدایت نمود که خود می خواست، براین اساس بهترین راهبرد خود را در ایجاد، گسترش و تقویت ارتباطات و رسانه های نوین نمود.

مجموعه اقدامات مبتنی بر جایگزینی پیام و الگوی انقلاب اسلامی در اقصی نقاط جهان بود. از طرفی نوک تهدیدات همه‌جانبه خود را متوجه انقلاب اسلامی در ایران نمود. آنچه مورد هجمه نظام سلطه بود اعتقادات، باورها، امید و ایمان مخاطب جهانی به ویژه مردم مسلمان ایران اسلامی بود جمهوری اسلامی ایران به عنوان ام‌القری انقلاب اسلامی در معرض شدیدترین حملات غرب واقع گردید به گونه‌ای طی دوره‌های زمانی با عملی کردن تهدیدات نظامی و امنیتی تأثیرات فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را بر روند انقلاب اسلامی گذاشت، اما به دلیل پیش گفته؛ تلاش‌های آمریکا و هم‌پیمانان اروپایی و منطقه‌ای آن نتوانست از حرکت رو به جلو انقلاب اسلامی ممانعت به عمل آورند. به همین منظور عمده تلاش و فعالیت خود را از سال ۲۰۰۰ که نئوکانه‌ها در رأس دولت آمریکا مستقر شده بود معطوف به تهدیدات و نبرد نرم نمودند از همین سالهاست که طرح دلتا و نقشه‌ای برای نابودی ادیان الهی (طرحی علیه شیعه) طراحی و با هزینه‌ای بسیار بالا به فاز عمل درآمد در طرح دلتا، کمیته صلح جاری، راهبردهای اصلی خود را به تأکید بر سیاست مهاردوگانه، نبرد رسانه‌ای و ساماندهی نافرمانی مدنی نموده و در طرح افشاء شده توسط مایکل برانت علیه شیعه بر سه محور مرجعیت شیعه، تحریفات عاشورا، عزاداری و مداحی تأکید گردید. (منتظر قائم، ۱۳۸۴: ۲۳۱).

شبکه های اجتماعی در دنیای کنونی محبوبیت زیادی یافته اند به گونه ای که اعضای آن با آنها خویشاوندان، دوستان، همکاران و حتی افراد ناشناس رابطه برقرار می کنند. به عبارتی دیگر، این شبکه ها به درون خانواده ها و زندگی خصوصی کاربران راه یافته است. از این رو بسیاری از مناسبات انسانی افراد را زیر تأثیر خود قرار داده است. یافته های پژوهش‌های اجتماعی در ایران نشان می دهد که جوانان بیشترین و مهم ترین کاربران از اینترنت در ایران هستند. استفاده از اینترنت نه تنها مهم ترین فعالیت آنان در اوقات فراغت به حساب می آید بلکه بیشتر جوانان وقت قابل توجهی را به استفاده از شبکه های اجتماعی اینترنتی اختصاص می دهند. آمارهای متعدد موجود از تعداد کاربران اینترنت در ایران و ایرانیانی که در شبکه های اجتماعی مجازی مانند فیس بوک و توییتر و .. عضویت یافته اند، نمایانگر گستره حضور خیر کننده رسانه های اجتماعی در میان جامعه ایرانی است. (گودرزی، ۱۳۹۱: ۷۳).

نیروی انتظامی مسئول برقراری امنیت عمومی و آسایش و آرامش در سطح جامعه می‌باشد و پیشگیری انتظامی از جرم، یکی از عوامل اساسی و بنیادی در بسترسازی امنیت به شمار می‌رود. پیشگیری انتظامی، نقش اساسی و مهم در بسترسازی امنیت و اغتشاشات شهری دارد و از این جهت وظیفه سازمان‌ها و نهادهای تامین امنیت و نیروی بسیار حساس و مهم است.

از میان رفتن فاصله مکانی، زمانی و افزایش بی‌سابقه روابط آزاد، نامحدود و خارج از چارچوب و ضوابط کاربران با یکدیگر به همراه پنهان بودن هویت، از مهمترین ویژگی‌های فضای مجازی می‌باشد که فرایند هویت‌یابی جمعی افراد را دگرگون ساخته است. شبکه‌های اجتماعی مجازی

(تلگرام و اینستاگرام) منجر به تغییرات و دگرگونی‌های بسیاری در جامعه ایران اسلامی شده و از این طریق منشأ تحولات عمده‌ای در دانش روابط و هنجارهای جامعه از جمله نظم و امنیت گردیده است. تهدیدهای نرم و آسیب‌های ناشی از رسانه‌های نوین و شبکه‌های اجتماعی مجازی باعث افزایش نافرمانی‌های مدنی و هنجارشکنی‌های اجتماعی می‌شود. به همین سبب مطالعه و تحقیق در این خصوص و از نظر پیشگیری انتظامی در شبکه‌های اجتماعی و نقش آن بر اغتشاشات شهری دارای اهمیت فراوان است. (همان: ۱۴۴)

پیشینه پژوهش

۱- ثریا معمار؛ صمد عدلی پور و فائزه خاکسار (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان: «شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت (با تأکید بر بحران هویتی ایران) یافته‌های پژوهش را منتشر نموده‌اند:

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که براساس یک تقسیم‌بندی نسلی، نسل سوم بیشترین کاربران فضای مجازی در ایران بوده و بیش از نسل‌های دیگر در معرض آثار ناشی از شبکه‌های اجتماعی مجازی‌اند. فضای مجازی نوعی از بحران هویت را در میان طیف گسترده‌ای از جوانان به وجود آورده و این بحران هویت در زمینه‌های فردی ناهمگونی‌های هویتی را سبب شده و به نحوی تعادل اجتماعی را متأثر کرده است. همچنین شبکه‌های اجتماعی مجازی، باعث تغییرات اساسی در نهادهای هویت‌ساز شده‌اند و عوامل معنا‌ساز هویتی را دستخوش تغییر نموده‌اند.

۲- بهزاد پورنقدی (۱۳۹۳) نتایج طرح تحقیق خود را با عنوان: «نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در نظم و امنیت استان خراسان شمالی» به شرح زیر منتشر کرده است:

نتایج و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد شبکه‌های اجتماعی مجازی (فیس بوک) بر نظم و امنیت اجتماعی تأثیر دارد و نقش آن بر ناهنجاری‌های مدنی در بین قشر جوان جامعه و دانشجویان بیشتر است. از آن جایی که فضای مجازی تحولات سیاسی و اجتماعی وسیع و شگرفی را پدید آورده است، مشکلات امنیتی جدید و منحصر به فردی در این حوزه ایجاد شده است.

۳- ابوالفضل امیری و حمید نفاوی (۱۳۹۵)، مطالعه‌ای با عنوان: «عملیات روانی و تأثیر آن بر اغتشاشات شهری» انجام داده است:

کنش‌های آشوبگرانه شهری، اغلب دارای بار هیجانی و احساسی شدید و فاقد جهت‌گیری خردورانه است، گرچه اغلب مدت استمرار این کنش‌ها کوتاه است، اما دامنه ابرات روانی و سیاسی آنها شدید می‌باشد. به نظر کارشناسان، فرماندهان و پرسنل ناجا با بهره‌گیری روشمند و از پیش تدبیر شده عملیات روانی، می‌توان کنش‌ها و تجمعات اعتراض‌آمیز را مهار کرد. در ضمن بین نظرات گروه‌های مورد بررسی ابربخشی عملیات روانی در کنترل تجمعات اعتراض‌آمیز تفاوت آماری معناداری وجود دارد.

۴- عبدالله هندیانی و موسی قاسم لو (۱۳۹۵)، پژوهشی با عنوان: «نقش ارزش‌ها و هنجارهای ملی و اجتماعی در پیشگیری از تهدید نرم با رویکرد انتظامی» انجام داده‌اند:

پیشگیری از تهدید نرم نیازمند مشارکت آحاد جامعه و تکیه بر ارزش‌ها و هنجارهای ملی و اسلامی ایرانی و همچنین باور به هجوم و تهدید نرم، مهندسی اقدامات پیشگیرانه و معکوس، ایمن‌سازی، عمق‌بخشی به اقدامات، امر به معروف و نهی از منکر، تقویت باورهای دینی و اصول اعتقادی، ایمان به خدا، ارتقای دانش و بصیرت، استفاده از ظرفیت‌های نخبگان، استفاده از شیوه‌های نرم و... است. در همه این اقدامات نیروی انتظامی به عنوان حافظ ارزش‌ها و هنجارهای ملی و اسلامی قادر است گام‌های مؤثری در این زمینه بردارد.

جانسون بر این عقیده است که هرگونه ناهماهنگی بین ارزش‌ها و محیط در نهایت خشونت اجتماعی را سبب می‌شود. به عقیده جانسون ارزش‌ها و تقسیم کار دو عامل مستقل در تعیین شرایط اجتماعی هستند و هر گاه ارزش‌های اجتماعی و محیط یا ساختارهای اجتماعی با هم ناسازگاری جدی پیدا کنند، شرایط انقلابی (ناآرامی) در جامعه حاکم خواهد شد. او در نهایت منبع تغییر را برای بر هم خوردن تعادل بین ارزش‌ها و ساختارها و بروز ناآرامی‌های اجتماعی به شکل زیر مطرح می‌کند. اسملسر نیز نظریه پرداز انواع رفتار جمعی است که با استفاده از نظریه پارسونز به تشریح اجزاء کنش اجتماعی یعنی ارزش‌ها، هنجارها، بسیج انگیزه‌ها در کنش پرداخته و نظریه ارزش افزوده رفتار جمعی را ارائه کرده است. اسملسر معتقد است رفتار جمعی همانند سایر کنش‌های اجتماعی، چهار جزء دارد که باید مورد توجه قرار گیرند. او اجزاء کنش اجتماعی را شامل ارزش‌ها، هنجارها، بسیج انگیزه در کنش سازمان‌یافته و امکانات موقعیتی می‌داند. او معتقد است رفتار جمعی می‌تواند در بردارنده چهار صفت باشد (گودرزی، ۱۳۹۱):

نهادینه نشده باشد؛

کنش جمعی باشد؛

به‌منظور ایجاد تغییر در شرایط فشار باشد؛

بر پایه بازسازی از عام به خاص جزیی از کنش باشد.

مبانی نظری

نظریه کنش جمعی

چارلز تیلی جامعه شناس امریکایی در سال ۱۹۲۹ بدنیاً آمده و در طول دوران حیات خود آثار زیادی بویژه درباره جنبش‌های اجتماعی و رابطه سیاست و جامعه به رشته تحریر درآورد. نام او در تاریخ جامعه شناسی هرگز از یاد نخواهد رفت. او آخرین بار در فهرست بلندی همراه بسیاری از همقطاران خود طوماری را به امضای اکبر گنجی به دبیرکل سازمان ملل متحد برای ایجاد صلح در منطقه نوشت. در اینجا مطلبی از وی درباره کنش جمعی می‌خوانیم.

مروری بر نظریه چارلز تیلی درباره کنش جمعی

چارلز تیلی، از جمله نظریه پردازان تاثیرگذار در زمینه مطالعات جنبش‌های اجتماعی به شمار می‌آید. مجموعه آراء وی در قالب نظریه‌هایی که تحت عنوان «بسیج منابع» شهرت یافته است،

قابل دسته بندی هستند. همانگونه که خود در مقدمه کتاب از بسیج تا انقلاب اذعان می دارد، تلاش وی در جهت تدوین نظریه ای برای تبیین و توصیف «کنش های جمعی هدف گیری شده است (تیلی، ۱۳۸۵: ۱۷). به عقیده وی، پدیده هایی همچون انقلاب ها، شورش ها، جنبش های اجتماعی، توطئه های سیاسی، و حتی بسیاری از کودتاها، انواع مختلفی از کنش های جمعی هستند که با هدف ایجاد تغییر یا ممانعت از تغییری در جامعه اتفاق می افتند. بدین منظور نظریه پردازی درباره کنش های اجتماعی برای نیل به شناخت درباره این پدیده ها بسیار ضروری است. مجموعه نظریه های نظام یافته تیلی در زمینه کنش جمعی را می توان در کتاب مشهور وی، «از بسیج تا انقلاب» جستجو کرد. وی در این کتاب نخست به ضرورت مطالعه جنبش های اجتماعی می پردازد و پس از آن مروری مفصل و نقادانه بر نظریه ها کلاسیک و متاخر ماقبل خود انجام می دهد. پس از آن اصول کلی نظریه کنش جمعی خود را مطرح می سازد و در ادامه کتاب به تشریح جزئیات آن می پردازد.

همانگونه که اشاره شد، تیلی پیش از طرح چارچوب نظری خود، مروری منتقدانه بر نظریه های کلاسیک و متاخر پیش از خود دارد. در مورد نظریه پردازان کلاسیک، آراء مارکس، دورکهایم، وبر و میل را مورد بررسی قرار می دهد. تیلی منشاء کنش های جمعی را متأثر از مارکس، کشمکش می داند که حول یک تضاد اجتماعی شکل می گیرد. در واقع، در سطح تبیینی، تیلی ریشه های ظهور کنش جمعی را از مارکس اقتباس کرده است. اما نقدی که بر مارکس وارد می داند، در مورد تشریح فرایند های درونی کنش های جمعی است که در چارچوب نظری مارکس کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به بیان دیگر، نظریه مارکس بیشتر کلان نگر است و از این جهت مورد نقد تیلی قرار دارد. مسئله ای که در آراء میل و وبر بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. وبر، به تعاریف کنشگران دخیل در یک کنش جمعی توجه ویژه ای دارد و نظام باورهای درون یک جماعت را مسئله محوری کنش های جمعی آنان می داند. میل نیز به فرایندهای جزئی کنش های جمعی می پردازد؛ از نظر وی، کنش جمعی نتیجه پیگیری حسابگرانه منافع فردی است. اما در مورد دورکهایم، تفکیک کارکردگرایانه وضع عادی (نظم) از وضع غیر عادی (کشمکش و تضاد)، از نظر تیلی صحیح نیست، چراکه به نظر وی، کنش جمعی پدیده ای طبیعی است و در جریان زندگی روزمره اجتماعی جریان دارد.

در مورد متاخرین، نظریه پردازانی همچون هانتینگتون، چالمرز جانسون، و رابرت تد گار (که آنها را متأثر از دورکهایم هستند)؛ مانکور اولسون، آنتونی اوبرشال، مایر زالد و جان مک کارتی (که ادامه دهندگان سنت میل قلمداد می شوند)؛ گاسفیلد (که تحت تاثیر وبر قرار دارد)، و مارکسیست ها (که تعبیراتی جدید از درون آراء مارکس وضع کرده اند)؛ دیگر نظریه پردازانی هستند که مورد نقد و بررسی تیلی قرار گرفته اند. در مجموع، می توان اذعان داشت به غیر از افرادی که تحت تاثیر دورکهایم قرار دارند، تیلی تلاش کرده است که از سایر نظریه پردازان متاخر برای تدوین چارچوب نظری خود بهره گیرد. بویژه باید به آراء مانکور اولسون و آنتونی اوبرشال در این خصوص اشاره کرد. مباحثی همچون «انتخاب عقلانی»، «نظریه بازی» و «کالای جمعی»، از

جمله موضوعاتی هستند که تیلی در تدوین نظریه خود از آنها بهره جسته است. باید ادعان داشت که نظریه تیلی زمانی که مطرح شد توانست بسیاری از نظریه های ماقبل خود را تضعیف کند و تاثیر بسزایی در غلبه رویکرد بسیج منابع برای تحلیل کنش های جمعی و جنبش های اجتماعی بر جای گذارد.

نظریه کنش جمعی

الگوی سیاسی

پیش از پرداختن به نظریه اصلی تیلی در خصوص کنش جمعی ابتدا لازم است الگوی مبنایی وی در تحلیل جامعه سیاسی توضیح داده شود. وی این الگو را، «الگوی سیاسی [۲]» نام می نهد که ماهیتی ایستا دارد. پس از آن، وی «الگوی بسیج [۳]» را مطرح می کند که در واقع توضیح دهنده چگونگی کنش جمعی و تغییر در جامعه سیاسی است. عناصر تشکیل دهنده الگوی سیاسی عبارتند از: جمعیت، حکومت، یک یا چند مدعی، یک جامعه سیاسی، و یک یا چند ائتلاف. مدعیان قدرت سیاسی را می توان به دو گروه تقسیم کرد، نخست اعضای حکومت، و سپس چالشگران حکومت. در واقع، رقابت اصلی و منشاء پویایی در الگوی سیاسی ناشی از رقابتی است که میان مدعیان (اعضاء و چالشگران) جریان دارد تا سهم بیشتری از قدرت حکومتی را در اختیار داشته باشند. از نظر تیلی، حکومت سازمانی است که ابزار متمرکز و اساسی را در درون جمعیت در اختیار دارد. روابط و چالش های میان حکومت، اعضاء و چالشگران، شکل دهنده فضای جامعه سیاسی است. گاهی اوقات ائتلاف هایی میان اعضاء و چالشگران نیز بوجود می آید که هدف آنها هماهنگ سازی کنش جمعی با اهدافی مشترک است (تیلی، ۱۳۸۵: ۸۰).

الگوی بسیج

پویایی رقابت میان مدعیان قدرت سیاسی ایجاب می کند که برای توضیح دادن تغییرات جامعه سیاسی، بویژه توضیح کنش جمعی هر یک از مدعیان، از الگوی دیگری استفاده شود. تیلی، برای توضیح کنش جمعی از الگوی بسیج استفاده می کند. عناصر این الگو عبارتند از: منافع، سازمان، بسیج، فرصت، و کنش جمعی. منافع، مجموعه امتیازات و محرومیت های مشترکی است که ممکن است در اثر تعاملات مختلف با دیگر جمعیت ها بر جمعیت مورد بحث وارد آید. سازمان، میزان هویت مشترک و ساختار وحدت بخش افراد در درون یک جمعیت است. بسیج، میزان منابعی است که تحت کنترل جمعی یک مدعی قرار دارد. کنش جمعی، میزان اقدامات جمعی یک مدعی در جهت نیل به هدف مشخصی است. و فرصت، رابطه میان منافع جمعیت و وضعیت جهان اطراف است (تیلی، ۱۳۸۵: ۸۴). از نظر تیلی، عناصر شکل دهنده فرصت را می توان به سه بخش تقسیم کرد: الف. فرصت/تهدید (رابطه منابع و منافع با وضعیت محیطی)، ب. سرکوب/تسهیل (هزینه و منابع مصرفی عمل جمعی)، و ج. قدرت (بازده عمل جمعی).

شبکه های اجتماعی و آسیب های روانی رفتاری

سیر تحولات اجتماعی در دنیای معاصر گویای آن است که چهره بیماری ها و اختلال های در حال دگرگونی است، به نحوی که تا سال ۲۰۲۰ منشأ برهم زنده سلامت در جهان، نه مشکلات جسمی، بلکه اختلال های و بیماری های روانی، رفتاری و اجتماعی خواهد بود. بنا بر پژوهش های صورت گرفته در زمینه اینترنت و شبکه های مجازی، فرهنگ حاکم بر اینترنت، پیامدهای منفی بر سلامت روان و رفتار انسان ها دارد.

الف. اعتیاد به شبکه های مجازی

اگر بپذیریم که هر چیزی می تواند جنبه اعتیادآور و بیمارگونه به خود بگیرد، در این صورت کاملاً منطقی خواهد بود که از اعتیاد به شبکه های مجازی سخن بگوییم. «وابستگی روزافزون مخاطبان به شبکه های اجتماعی و صرف کردن زمان های طولانی برای انتشار پست، باز نشر پست های سایرین، لایک کردن و امتحان کردن سایر قابلیت هایی که شبکه های اجتماعی در اختیار آنها قرار می دهند، نوعی از اعتیاد اینترنتی به نام اعتیاد به شبکه های اجتماعی را به وجود آورده است. اعتیاد به شبکه های اجتماعی پیامدهای روحی متفاوتی برای کاربران دارد، افسردگی، خجالتی شدن، گوشه گیری و تمایل به دوری از اجتماع و کاهش اعتماد به نفس از جمله این عوارض است.

نبود روابط پایدار و صمیمی با دیگران، نداشتن اعتماد به نفس و به طور کلی، شکست در عرصه های گوناگون زندگی، زمینه را برای اعتیاد افراد به اینترنت فراهم می کند. نتایج پژوهش یانگ (۱۹۹۷م.) در این زمینه نشان داد که یکی از دلایل مهم اعتیاد به اینترنت در افرادی که روابط عمومی کمتری دارند، به دست آوردن حمایت های اجتماعی است. حمایت اجتماعی با ارتباط های اینترنتی زودتر و آسان تر به دست می آید. با ورود به شبکه های اجتماعی و به ویژه «اتاق های گپ» نوعی آشنایی و همدلی یا همدردی میان کاربران، پدید می آید که دارای ارزش ها، معیارها، زبان، نشانه ها و نوآوری های ویژه ای است و همگان با این هنجارها همنوایی می کنند. در این فضا، بسیاری از اطلاعات شخصی، میان افراد رد و بدل می شود، بدون اینکه احساس ترس، طرد شدن و در معرض داوری بودن وجود داشته باشد. ایجاد این نوع ارتباط، در پیدایش احساس حمایت اجتماعی موثر است.

برخی پژوهشگران اعتیاد به اینترنت را یکی از آسیب های روان شناختی بسیار زیان بخش می دانند که کنش وری بهنجار و سلامت روانی فرد را در جنبه های مختلف مختل می کند. شماری از پیامدهای منفی اعتیاد به شبکه های اینترنتی بر اساس یافته های گلدبرگ عبارتند از:

۱. دگرگونی های شدید در سبک زندگی به منظور گذراندن زمان بیشتری در شبکه؛

۲. کاهش کلی فعالیت های بدنی؛

۳. بی توجهی به سلامت فردی و در نتیجه، پرداختن به سرگرمی های اینترنتی؛

۴. دور شدن از فعالیت های مهم زندگی؛

۵. کمبود خواب و یا تغییر الگوهای خواب، برای گذراندن زمان بیشتری در شبکه؛

۶. کاهش معاشرت و در نتیجه، از دست دادن دوستان؛

۷. غفلت از خانواده؛

۸. بی توجهی به مسئولیت‌های شغلی و شخصی.

ب. افسردگی و انزوای اجتماعی

اساساً یکی از کاربردهای اصلی شبکه‌های مجازی، برقراری ارتباط اجتماعی با دیگران است. با این حال بسیاری از گزارش‌ها حاکی از آن است که شیوه‌های گوناگون ارتباط از طریق اینترنت، در پایین‌ترین سطح کیفی قرار می‌گیرند. ارتباط در فضای مجازی، عموماً بر متن استوار است و بنابراین، از نشانه‌های بصری و شنیداری در تعامل‌های رودررو بی‌بهره است. بسیاری از روان‌شناسان این نگرانی را داشته‌اند که آسانی ارتباط‌های اینترنتی، چه بسا افراد را وادارد تا زمان بیشتری را به تنهایی بگذرانند؛ به صورتی که با غریبه‌ها صحبت کنند و ارتباط سطحی برقرار سازند و این کارها را به قیمت از دست دادن گفتگوهای رودررو و ارتباط‌های فامیلی و دوستانه انجام دهند. پژوهشگران در پژوهشی درازمدت دو ساله درباره‌ی کاربران اینترنت، به این نتیجه دست یافتند که استفاده‌ی فزاینده از اینترنت با کاهش ارتباط خانوادگی و شرکت در محافل اجتماعی محلی همراه است. افزون بر این، شرکت‌کنندگان در این پژوهش، به انزوای اجتماعی و افسردگی دچار شده بودند.

به گفته برخی صاحب‌نظران «واقعیت مجازی ایده‌آل و فضای سایبر باید توانایی این را داشته باشد که کاربر را به فراسوی واقعیت دنیای واقعی ببرد.» در نتیجه «فضای واقعی به پس‌زمینه رانده می‌شود و مجاز اهمیت می‌یابد.» حال آنکه تعاملات انسانی، همدردی‌ها و گفتگوی چهره‌به‌چهره نیازهای انسانی هستند که فقط در دنیای حقیقی حاصل می‌گردند. حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی، این موقعیت را فراهم می‌کند که افراد بتوانند به تنهایی اما در کنار هم، دست به کنش‌هایی بزنند که تا حد زیادی فردی است و به تنهایی صورت می‌گیرد، اما ضمناً به همراه دیگران و به طور دسته‌جمعی انجام می‌شود؛ بدون آنکه تنهایی هیچ‌کس خدشه دار شود. در واقع چنین به نظر می‌رسد که شبکه‌های اجتماعی در بسیاری از مواقع و برای این گروه از اعضایش به عنوان فضایی جمعی و محیطی برای بودن افراد در کنار هم به کار گرفته نمی‌شود. بلکه بیشتر، فضایی است برای پرداختن به «خود» است یا دست‌کم، چنین فضایی را شکل می‌دهد و در اختیار کاربران و اعضایش قرار می‌دهد. شکل غالب حضور در شبکه‌های اجتماعی، گشت و گذار در صفحه‌ها و تماشا و مطالعه محتواها و واکنش به آنها (اما به تنهایی) است. به عبارت دیگر حضور در این شبکه‌های مجازی توسط اینگونه افراد با تنها بودن اما در کنار یکدیگر بودن همراه است؛ نوعی تنهایی که می‌توان آن را «تنهایی جمعی» نامید.

ج. اختلال‌های جنسی و روابط نابهنجار

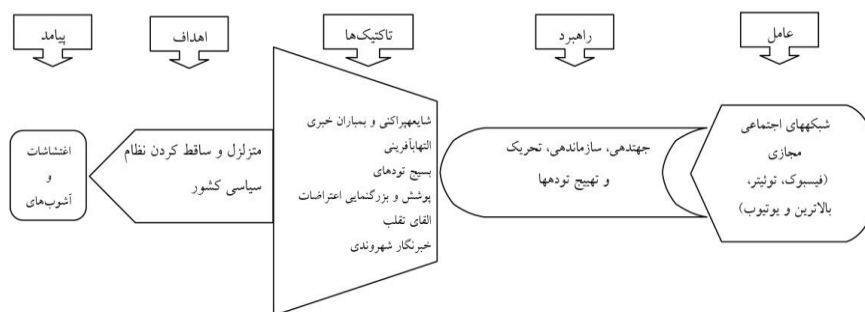
یکی از آسیب‌های شایع شبکه‌های اجتماعی، اشاعه فحشا، بی‌بندوباری اخلاقی و تحریک جنسی است. مارک لاسر معتقد است در حال حاضر، اینترنت به دلیل داشتن سه ویژگی «دسترسی آسان»، «هزینه اندک» و «ناشناس ماندن کاربر»، به یکی از مهم‌ترین منابع اشاعه

هرزه نگاری تبدیل شده است. همچنین یافته های علمی نشان می دهد «گمنامی» و «نامرئی بودن»، دو عامل اصلی بازداری زدایی در شبکه های اجتماعی است. در بسیاری از محیط های اینترنتی، افراد دیگر نمی توانند شما را ببینند. نامرئی بودن این جرأت را به افراد می دهد که به جاهایی بروند و کارهایی بکنند که در خارج از اینترنت نمی کردند. افراد در اینگونه ارتباط ها، نگران این نخواهند بود که از سوی دیگران تهدید شوند؛ زیرا هر کاری که انجام دهند، گمنام خواهند ماند.

با نظر به همین شرایط آزاد و بی قید و شرط در اینترنت، به تازگی شاهد شکل گیری نوعی رابطه های عاشقانه و جنسی از طریق شبکه های مجازی هستیم که در اصطلاح از آن به «سکس مجازی» یاد می شود. سکس مجازی، موضوع جدیدی است که افراد می توانند همدیگر را در فضای اینترنت ببینند و بدون تماس جسمانی، رابطه عاشقانه و سکسی را تجربه کنند. بی شک شکل گیری چنین شرایطی در شبکه های اجتماعی می تواند نقطه آغازی برای انقلاب دیگری در عرصه اخلاق جنسی باشد. بر اساس برخی پژوهش ها، سکس مجازی می تواند به کابوسی تبدیل شود و افراد را وا دارد تا خانه و کاشانه خود را در جستجوی شخص دلخواهش رها کند. با وجود چنین شواهدی است که می توان شبکه های مجازی را عامل ترویج انحراف های اخلاقی در جامعه، به ویژه برای نسل جوان دانست. (امیری و نفاوی، ۱۳۹۵: ۶۲).

شبکه های اجتماعی و جنگ نرم

نظریه تصویر ذهنی و نقش بسیار مهم رسانه ها در تصویرسازی با وجود آنکه جدید نیست، برداشتها و حوزه های استفاده از آن جدید است و طی سال های اخیر در همه ابعاد زندگی بشر اعم از مدیریت، روان شناسی، عملیات روانی و خبرپراکنی کارایی خود را نشان داده است. تصویر ذهنی همان تصویری است که از خویشتن داریم. بر اساس این نظریه، انسان بیش از آنکه با واقعیات سروکار داشته باشد، با برداشتی که از واقعیت دارد، سروکار دارد و در نهایت نیز بر اساس همین برداشتها و تصاویر، تصمیم گیری می کند. انسان به دلیل محدودیت هایی که دارد، همیشه نه بر مبنای واقعیات صرف، بلکه بر مبنای برداشتهای خود از واقعیات قضاوت و تصمیم گیری می کند.

شکل ۱: مدل شماتیک عملکرد شبکه های اجتماعی در اغتشاشات (حسینی و دیگران، ۱۳۹۳:

نظریه‌های اغتشاشات و ناآرامی‌های مدنی

روانشناسان اجتماعی و برخی جامعه‌شناسان، آشوب‌ها و اعتراضات شهری را در ذیل مفهوم و مبحث «رفتارهای جمعی اعتراض‌آمیز» مورد بحث قرار می‌دهند. مراد صاحب‌نظران از رفتارها (کنش‌ها) جمعی اعتراض‌آمیز، کنش‌هایی است که تحت شرایط خاصی، از گروه زیادی از شهروندان سر می‌زند، فاقد ساختار و ثبات است و موجب نقض آشکار هنجارهای جامعه می‌شود (دوب، ۱۹۸۸). به تعبیر دیگر، کنش‌های جمعی اعتراض‌آمیز، به آن دسته از کنش‌های گروهی از شهروندان گفته می‌شود که ماهیت هیجانی دارند، آثار آنها تخریبی و ویرانگرانه است به صورت مهارگسیخته بروز می‌کند و با منافع حکومتی در تضاد آشکار قرار دارند (Sherman & et al, 2002: 381).

به‌نظر رابرت گر (۱۹۹۵)، نارضایتی و محرومیت اغلب وضعیت‌های روانی مختلفی نظیر ناکامی، از خود بیگانگی و تعارض بین وسیله و هدف را موجب می‌شوند. رابرت گر معتقد است گسترش و استمرار اعتراضات اجتماعی نه تنها مستلزم وجود احساس محرومیت در گروه‌های زیادی از مردم است، بلکه به وجود شرایط دیگری نیز بستگی دارد که این شرایط و وضعیت‌ها عبارتند از:

۱- یافتن یک عامل حکومتی و سیاسی برای آنکه نارضایتی معطوف به آن گردد؛

۲- سازمان یافتن ناراضیان و معترضان؛

۳- توافق ضمنی ناراضیان بر سر اهداف نانوشته؛

۴- فرصت‌ها و شرایطی که امکان بروز نارضایتی را فراهم آورد (الیاسی، ۱۳۸۸: ۱۱۲).

مبنای پیشگیری انتظامی در فضای مجازی، اختیارات و توانایی‌های نیروی انتظامی در پیشگیری از اغتشاشات شهری است، زیرا پلیس به لحاظ داشتن اختیارات و ابزار ویژه می‌تواند نقش به‌سزایی در کاهش ناهنجاری‌های جامعه داشته باشد. در مقاله حاضر، از نظریات حوزه بحران، بحران هویت با تکیه بر نظریات «لوسین پای»^۳ و دیدگاه «مانوئل کاستلز»^۴، نظریه مسئولیت اجتماعی و سلطه جویی رسانه‌ها بر اساس نظریه «آنتونیو گرامشی» در مورد آثار گسترش فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی از جمله شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اغتشاشات شهری استفاده شده است.

نتیجه‌گیری

گسترش شبکه‌های اجتماعی مانند هر نوآوری دیگر به ایجاد دگرگونی‌هایی در جنبه‌های مختلف زندگی انجامیده است و در کنار دستاوردهای انکارناپذیر مثبت در زمینه‌های گوناگون، پیامدهای ناخوشایندی نیز به همراه داشته است. ایجاد ارتباطات گروهی و میان‌فردی، تشکیل اجتماعات مجازی، اطلاع‌رسانی و تبادل اطلاعات و نظرات، از آشناترین کارکردهای این شبکه‌ها هستند. کاربران اینترنتی از راه عضویت در این شبکه‌ها می‌توانند پروفایل‌ها و صفحه‌های شخصی برای خود بسازند. شبکه‌های اجتماعی از زنجیرهٔ بهم‌پیوسته‌ای از پروفایل‌ها تشکیل

³ Lucian Pye

⁴ Manuel Castells

شده اند و اعضا می توانند در این محیط با دوستانشان در ارتباط باشند. کاربران می توانند دوستان و آشنایان قدیمی‌شان را در شبکه های اجتماعی ببینند، دوستان جدیدی پیدا کنند و همچنین دوستان بیرون از این فضا را برای پیوستن به شبکه های اجتماعی دعوت کنند. این اقدامات کلیشه ای و روزمره، در پشت ظاهر بی خطر و آرام خود، آسیب های فردی و اجتماعی فراوانی در پی داشته است.

قرار دادن اطلاعات حریم خصوصی کاربران در اختیار دولت ها و شرکت های تجاری، همیشه یکی از موضوع های بحث برانگیز حوزه اینترنت و به خصوص شبکه های اجتماعی بوده است. برخی معتقدند که این شبکه ها در عمل مراکز جاسوسی پر زرق و برق آمریکا هستند. در واقع آمریکا با کمترین هزینه می تواند هم نظرسنجی خوبی از جوامع داشته باشد و هم اینکه جهت جریان افکار عمومی را رصد کند. جولیان آسانژ موسس وب سایت ویکی لیکس درباره یکی از معروف ترین شبکه های اجتماعی می گوید: «فیس بوک تنفرآمیزترین ابزار جاسوسی است که تاکنون خلق شده است. هرکس که نام و مشخصات دوستان خود را به شبکه اجتماعی فیس بوک اضافه می کند باید بداند که به شکل رایگان در خدمت دستگاه های اطلاعاتی آمریکاست و این گنجینه اطلاعاتی را برای آنها تکمیل می کند.» به اعتقاد آسانگ، موضوع این نیست که فیس بوک را دستگاه های اطلاعاتی آمریکا هدایت می کنند. مسئله این است که دستگاه های اطلاعاتی آمریکا می توانند با روش های حقوقی و یا سیاسی، این شبکه اجتماعی را زیر فشار قرار دهند. رویدادهای سیاسی سال های اخیر از انتخاب باراک اوباما به ریاست جمهوری آمریکا گرفته تا ناآرامی های پس از انتخابات جمهوری اسلامی ایران، همگی کم و بیش متأثر از فعالیت های کاربران شبکه های اجتماعی بودند. انقلاب ها و خیزش های اجتماعی در کشورهای عربی در چند ماه اخیر نیز نمونه ای از کارکردها و آسیب های سیاسی این شبکه ها را بازنمایی می کند.

جنبش های اجتماعی جدید و هویت های دگرخواهانه، از مهم ترین جنبه های نرم افزاری تهدید امنیت ملی هستند. این جنبش ها تلاش دارند، تا با تکنولوژی های ارتباطی جدید و تغییرات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی سازگار شوند. در برخی مواقع، شبکه های اجتماعی به عنوان سربازان جدید جنگ نرم دولت های غربی، اقدامات خود را به فضای واقعی جامعه نیز سرایت داده، هماهنگی و سازماندهی تجمع های سیاسی و اعتراضی را بر ضد دولت هدف بر عهده می گیرند. بخش عمده ای از رخداد های اعتراض آمیز ایران، طی ماه های پس از انتخابات ریاست جمهوری دهم، در فضای سایبر ساماندهی شد. پوشش غیرواقعی خبری اغتشاش ها و دعوت به تجمع های غیرقانونی، توهین و فحاشی، دخالت آشکار بعضی سیاستمداران و دولتمردان غربی در امور داخلی ایران و دامن زدن به ناآرامی های موجود، از جمله نمونه های کاربرد شبکه های اجتماعی مجازی علیه امنیت کشورمان است.

فیس بوک نقش مهمی در گردآوری کمک و حمایت برای معترضان داشت. ایرانیان همچنین از توییت برای لینک دادن به وبلاگ ها و صفحات وبی که حاوی عکس ها و ویدیوهای معترضان بود، استفاده می کردند. به گفته رابرت فایرز، مدیر مرکز برکمن، «ماهیت غیرمتمرکز ابزارهایی چون

تویتر کنترل آنها را برای دولت مشکل می‌سازد. زیرا دارای منابع اطلاعاتی بی‌شماری هستند که مسدود کردن آنها موجب بدنامی و واکنش جمعی در افکار عمومی می‌شود. بنابراین می‌تواند نقش مهمی در سازماندهی به اعتراض‌های جمعی داشته باشد.

در آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی و در بررسی کارکردهای ناخوشایند آن، در نظر گرفتن انگیزه‌های پنهان نهفته در پشت صحنه شبکه‌های مجازی و هدف‌هایی که گردانندگان آن دنبال می‌کنند، اهمیت ویژه‌ای دارد. یکی از حوزه‌های پژوهشی در این زمینه، رویکردی است که با عنوان «امپریالیسم فرهنگی» یا «امپریالیسم رسانه‌ای» شهرت دارد. بر اساس این رویکرد، یکی از کارکردهای منفی شبکه‌های مجازی، سلطه فرهنگی است. سلطه فرهنگی عبارت است از مبادله یک سوئیچ عناصر و پدیده‌های فرهنگی. بر اساس این نظریه، رسانه‌های گروهی از جمله شبکه‌های مجازی، از سیاست دقیقی پیروی می‌کنند که قدرت‌های سیاسی و اقتصادی جهان تدوین کرده‌اند.

به تعبیر هربرت شیلر، واژه امپریالیسم فرهنگی، نشان‌دهنده نوعی نفوذ اجتماعی است که از طریق آن، یک کشور، تصویرها، ارزش‌ها، معلومات، هنجارها، رفتارها و سبک زندگی خود را به کشورهای دیگر تحمیل می‌کند. در واقع الگوی «امپریالیسم فرهنگی» مسئله‌ای اساسی در رسانه‌های گروهی از جمله شبکه‌های مجازی مبتنی بر اینترنت است و به همگن‌سازی جامعه مخاطب می‌انجامد. بر اساس این دیدگاه، اینترنت به نحو عام و شبکه‌های مجازی به طور خاص، در جهت سلطه فرهنگی و ترغیب به ارزش‌ها و هنجارهای عمدتاً غیرمذهبی عمل می‌کنند.

قدرت‌های مهم سیاسی و اقتصادی، به ویژه آمریکا، برنامه‌های حساب‌شده‌ای برای بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی مجازی برای نفوذ و سلطه فرهنگی بر کشورهای دیگر دارند. کاخ سفید در پنجم ژانویه 2000م. بیانیه‌ای را با عنوان «استراتژی امنیت ملی در قرن جدید» منتشر کرد؛ در این بیانیه، افزون بر یادآوری منافع حیاتی آمریکا، از اینترنت به عنوان مهم‌ترین ابزار دیپلماسی مردمی نام برده و تصریح شده است که «برنامه ریزی ما باید به گونه‌ای باشد که توانایی ما را برای اطلاع‌رسانی و تأثیرگذاری بر ملت‌های دیگر در جهت منافع آمریکا تقویت کند.» بی‌گمان این سیاست می‌تواند آسیب‌هایی را برای ملت‌های جهان، به ویژه کشورهای اسلامی در پی داشته باشد؛ زیرا بسیاری از مردم آنچه را در شبکه‌های مجازی می‌بینند به عنوان معیار می‌پذیرند. از این رو، خو گرفتن به شبکه‌های مجازی سبب می‌شود افراد، فرهنگ غربی را الگو قرار داده و سبک زندگی خود را با آن تطبیق دهند.

منابع و مراجع

- ابراهیمی، شهروز؛ نجفی، داود؛ محموداوغلی، رضا و صادقی نقدعلی، زهرا (۱۳۹۲). رابطه‌ی شبکه‌های اجتماعی و مشارکت سیاسی در میان دانشجویان دانشگاه اصفهان، فصلنامه راهبرد، سال بیست‌ودوم، شماره ۶۶.
- الیاسی، محمدحسین (۱۳۸۸). مدیریت بحران، جلد یک، انتشارات معاونت آموزش ناجا، اداره کل متون درسی.
- امیری، ابوالفضل و نفاوی، حمید (۱۳۹۵). عملیات روانی و تأثیر آن بر اغتشاشات شهری، فصلنامه مدیریت بحران، سال هفتم، شماره ۲۷.
- پورنقدی، بهزاد (۱۳۹۳). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در نظم و امنیت استان خراسان شمالی، فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی، دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان خراسان شمالی، سال اول، شماره ۱.
- حسینی، حسین؛ مقدم فر، حمیدرضا و قنبرپور، مصطفی (۱۳۹۳). واکاوی نقش و کارکرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوادث انتخابات سال ۱۳۸۸ جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی - پژوهشی آفاق امنیت، سال هفتم، شماره ۲۴.
- رنجبران، داود (۱۳۸۹). جنگ نرم، تهران: چاپ هشتم، تهران: ساحل اندیشان.
- گودرزی، آیت اله (۱۳۹۱). ناآرامی‌های اجتماعی، عوامل و فرآیند آن، رساله دکتری تخصصی (PhD)، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم اجتماعی.
- معظمی، شهلا (۱۳۸۶). پیشگیری جرم شناختی، فصلنامه پژوهشی تحلیلی و آموزشی مجد (حقوقی)، سال اول، شماره اول.
- معمار، ثریا؛ عدلی پور، صمد و خاکسار، فائزه (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت (با تأکید بر بحران هویتی ایران)، فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۱، شماره ۴.
- منتظر قائم، مهدی و تاتار، عبدالعزیز (۱۳۸۴). اینترنت، سرمایه‌ی اجتماعی و گروه‌های خاموش، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات.
- میناوند، محمد قلی (۱۳۸۵). اینترنت و توسعه سیاسی: حوزه عمومی در فضای سایبرنتیک، مجله پژوهش علوم سیاسی، شماره ۲.
- نورمحمدی، مرتضی و محمدی، رقیه (۱۳۹۲). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در انقلاب مصر، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، دوره ۵، شماره ۱۴.
- هندیانی، عبدالله و قاسم لو، موسی (۱۳۹۵). نقش ارزش‌ها و هنجارهای ملی و اجتماعی در پیشگیری از تهدید نرم با رویکرد انتظامی، فصلنامه مطالعات راهبردی ناجا، سال اول، شماره دوم.

Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007), "Social network sites: definition, history, and scholarship", *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1: 210-230).

Brocke, J., Richter, D., Riemer, K., 2009. Motives for using social network sites: an analysis of SNS adoption among students. In: BLED 2009 Proceedings.

Pretty, G. M. H. (1999), "A Review of the Sense of Community Index: Current uses, Factor Structure, Reliability, and Further Development," *Journal of Community Psychology*, 27(6).

Sherman, L. & et al. (2002). *Evidence-Based Crime Prevention*. Rutledge Publication, London, U.K.